

Պատմական Գիտություն

ՈՐԱԳԻՐ

Հայաստանի Գիտությունների և Գրականության

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԵՐԻՒՆԻ 51

ԳՐԱԳԻՐ

ՈՐԻՆՏԻԹ 12 ՈՒՊՏԻՆՈՒՆԻ 1841

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

4 Սեպտեմբեր :

Բարձրագույն Վառձր մեծ փութով շարունակ հոգ կը տանի զօրաց բարեկարգութեանը համար . անգաղար կըթուլթուլեն կընեն աս մայրաքաղաքը՝ զանազան զօրքերը . երեկ ևս կըրաւ կով կըթուլթուլեն ըրին Սամսոն Զիֆուլիյի ձըմեղանոցը , ուր տեղ ներկայ գտնուեցաւ Սերապէր փաշան , ուրիշ պաշտօնատարներու բնակելութեամբը : Կանի մը շաքար մանցնէին ետքը մեծ կըթուլթեան հանգէս մը պիտի ըլլայ՝ . Սեհափառութեան ներկայութեանը :

Տէրութեան շոգենաւը Սիսիւրի Պահրի կոչւած , անցած ուրբաթ առտու բերաւ հոս բարձրապատիւ Սահիր փաշան , որ իսկայն Զըրապանի պալատը գնաց՝ . Սեհափառութեանը ներկայացաւ . յետոյ Ս . Վառձր երթալով Լապարքոսին և արտաքին գործոց պաշտօնատար Սիֆաթ փաշային հետ երկար տեսնուեցաւ : Հետեալ օրը՝ տէրութեան մեծամեծ պաշտօնատարները այցելութիւն գային յիշեալ ծովակալին :

— Ժողովուս անունով Հանովրացի զօրապետը , որ մեծամեծ ծառայութիւններ քրաւ (սամանեան Տէրութեանը Ստրեպտանի պատերազմին մէջ , լսեց որ՝ Ս . Սիսիւրիա թագուհին Մեղրիայի , փառաւոր սուր մը ընծայ պիտի խրկէ իրեն ի նշան

հաճութեան աս երեւելի զօրապետին գովելի ընթացքին համար : Սուսայ կայսրը ևս պատուեց յիշեալ զօրապետը , Սուրբ Մենայի երկրորդ կարգի խաչը շնորհելով անոր . կըսէի նաև թէ Սուրբ Մենայի կայսրն ալ պատուոյ նշան մը պիտի խրկէ անոր :

— Մնացած հինգշաբթի օր կուլ մը պատահեցաւ աւստրիական վաճառականի նաւու մը մէջ , Գոնսդանդին կոչւած , որ թօփխանայի աւջին երկաթ նետած էր . կուլ ընդունելը նաւատարներն էին քանի մը տաճիկներու հետ , որոնք չափէ դուրս կատողելով՝ աւստրիական զրօշակը անգամ անարգելու յանգնեցան : Կայսերական զեապանը իսկայն Բարձրագույն Վառձր իմացուց յիշեալ տաճիկներուն յանգնելութիւնը , ու խնդրեց որ այն չարազորներուն արժանաւոր պատիժը տըրւի իրենց յանցանքին փոխարէն : Սուրբ անմիջապէս քննութիւն ըլլալով՝ պատժուեցան տաճիկները :

— Սեհաթ փաշան աս օրերս կը մեկնի ասկէց Կանստէրի ճանապարհաւ որ Սեհան երթայ ու անկից Կաղդիա : Սա պաշտօնատարին հետ պիտի երթան երկու քարտուղար , իր երկու որդիքը ու քանի մը ծառաներ :

— Սիսիւր փաշան , (Սեհմէտ Սիսիւր փաշային որդին) և Սամի փաշան պատրաստութիւն կը տեսնան որ Սեհաթանդիա դառնան ներկայ ամսուս մէջը : Լապարքոսական շոգենաւը Սիսիւր կոչւած , որ անցած ամսուս վերջի օրերը մեկնեցաւ ասկէց , պիտի գայ

մօտերս դանտէ տանելու համար :

— Հէքիպ էֆէնտին , Բարձրագույն Վառձր դեսպանը Սոնտայու , աս օրերս Պօլիս կը գառնայ զաղը իական շոգենաւով :

— Նուրի էֆէնտին Ս . Վառձր Կաղդիայի դեսպանը ևս նոյն շոգենաւով կը սպասվի . արդէն իր հետը եղող մարդիքները Պօլիս դարձած են :

— Միքի շիքմիս պէյը՝ Տէրութեան երեւելի իւլիմաներէն , որ քանի մը ամիս առաջ Սուսայի կողմը խրկուած էր , ան կողմի բնակիչներուն ինչ կացութեան մէջ ըլլալին քննելու համար , մօտերս Պօլիս դառնալով՝ Սիսիւրի Սեհափառութեանը ներկայացաւ , որ սիրով ընդունեց ու անդամանդներով զարդարւած տուփ մը ընծայ տուաւ անոր :

— Տէրութեան շոգենաւը Լապարքոս ըսլած , ամսուս առջ օրը Տրապիզոնէն եկաւ քանի մը գունդ զօրքերով :

— Նախկին Սիսիւր Պէշիւրի եղբոր որդին , որ քանի մը ատենէ ի վեր Կոստանդնուպօլիս է , անցած իրեքշաբթի օր Վառձր գնաց , ու բոլոր մեծամեծ պաշտօնատարներուն հետ տեսնուեցաւ :

— Մնացած շաբթու երկու տաճիկ կնիկ փախեր են իրենց տընէն , մարդ չկոտէ ամենեւին թէ ուր գացած են . բայց այնպէս կը կարծուի թէ վաճառականի նաւով հեռացած են քաղաքէս , որովհետեւ շատ փնտրուելին բայց չի կրցան գտնուի : Բարձրագույն Վառձր աս անցքին վրայով ծանուցական գիր մը խրկեց բոլոր զեապաններուն :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Բիմիա քո ոսկի հարկը :

Մշտնադիմացի իմաստուն մարդերը ժամանակ ժամանակ անանկ հնարքներ գտան և ռամիկները զարմացուցին որ , սկսան ոմանք անգէտ և ապահ մարդիք յուսալ թէ իմաստունները կարող են ոսկի ալ հնարել , որ անհրաժեշտին և անկարելի բան է մարդուս համար . որովհետեւ անանկ բաները միայն Մատուած կարող է ստեղծել :

Սիսիւր զարմանար ինչ ատեն կը տեսնաս որ իմաստուն արհեստագործ մը ինչ և ինչ նիւթէ անանկ մարդ մը կը շինէ որուն ամեն ներքին և արտաքին գործարանները լիման , անոր իր ուղածը խօսիլ կուտայ , ուղած տեղը կը քալեցնէ . մինչև անգամ սատրիք և այլ սուր նման խաղեր խաղցնել կուտայ : Բայց ինչ օգուտ որ ոչ կը լիւծը կընայ մարտեցնել , ոչ տեսածը կընայ իմացնել , ոչ քննադնել , և ոչ ուրիշ սուր նման գործերը ինչ կատարել տալ . այլ միայն մէկ քանի վարպետութեամբ ռամիկը կը հիացնէ և ըսել կուտայ թէ աս մարդս

շատ վարպետ և իսկապէս է : Բարձրեւ այնպէս է . սակայն աս խօսքս աղէկ միտք առ . շատ շնորհալի մարդեր կերպ կերպ գիտեր գտած ու բաներ շինած են . բայց և ոչ մէկն ալ Մատուած շինուածքին մէկ մաղը անգամ կրցեր են շինել . ու յաւիտեան պիտի չի կրնան : Մշտնէն էնէ ինչու ինքքիւնքին ունայն յոյսերով մաշեցնենք և Մատուածը նախախնամութեամբ՝ արեւին սաստիկ ջերմութիւնը ներգործելով սքանչելի կարողութեամբ գետնին տակը շինուած ոսկին մէկ քանի վայրկեանին մէջ պիտի ուղեւոր շինել : Սիսիւր քանի՜ հաշարաւոր տարիներէն ետեւ արեւին աղղեցութիւնը ոսկին կը շինէ , միթէ մարդս կընայ կրակով այն ներգործութիւնը տալ և բնութեան (ֆիզիկային) շինածը ծաղը ընել : Սիսիւր քանի՜ մարդիք սուր ետեւէն ինչ կընեն և պարապ տեղը կաշխատին . զարմանալին աս է որ՝ ոսկի գոյացընել ուղեւոր ձեռքերնուն եղած քիչ մը ոսկին ալ կորսնցուցած են : Ինչ տուններ քակեր է աս անհիմն արհեստը , ինչ հարուստներ աղքատացեր և վերջապէս յուսահատութիւնով շատերը կորուրեր գացեր են :

Հիմա կարելի է որ ընթերցողներէն ոմանք ըսեն թէ ,

այսքան ժամանակէ ի վեր աս բանս կը զուրցուի միթէ մտացածի ն է մի . սուր վրան կարծիք մը կայ թէ ռամիկ մարդեր քիմիական (1) արհեստով հանգստին հոգէն ոսկին պղնձը և այլ հանգերը գատել տեսնալով կարծած են թէ քիմիագործը հոգը ոսկի կը դարձունէ . և այս վարպետութիւնը սորվելու յուսով ոսկիի նման կը հալին կերթան :

Սիսիւր քանի մը կը փափաքի՝ և չէ կարող ունենալ , իր մտացածին հարստութեամբ (մալի հիւլեով) կը զբօսանայ . աղքատ մարդ հարստութեան փափաքելով պղնձը ոսկի՝ դարձնել կուզէ , բայց խղճալին յետին թշուառութեան ակամայ փափաքիւր չի գիտէր :

Մարդիկը աս է որ՝ քիմիայի հետեղել երուն մեծ մասը աղքատ մարդիք և տեղիւններ են Սիսիւր և հա-

(1) Կարելի է թէ ոմանք քիմիական արհեստ ըսելով կը կարծեն թէ ոսկի շինելու արհեստն է . բայց պէտք է գիտնալ որ քիմիական արհեստը ոսկին ոչ թէ կը շինէ , այլ մետաղները և ամեն բաղադրուալ բաները մեկգմէկ կը զգաւ կը զուտէ կը :

— Երեկ չէ առջի օրը՝ Վ. Սեմովի մասին լիցիտի
փաշայի տղան թիւառութեան հանդէսը սկսվե-
ցաւ Վերկէնի ամսալսնոցը, որն որ վաղաւն օրը կը
լըմնայ :

— Մ. Վաղարշապէի Ուսանց Հոգնաստանի գեա-
պանը, Խանգէրի իշխանին հետ՝ որ Կոստանդնու-
պոլսոյ Ուսանց գեապանին առաջին թարգմանն է,
անցած կիրակի օր՝ Վորին Վեհափառութեանը ներ-
կայացաւ որ շատ մարտասիրութիւն ցըցուց վերո-
յիշեալ գեապանին :

Սարգսիսութիւն շրջաբերական թղթոյն, որն որ
Խորհրդոյն Վաղար Վեհափառութեան խորհեց :

14 րէճէպ 1257 (19 օգոստոս 1841 :)

Ստանկերուն գինը բարձրնալը շատ վնասակար
բան մըն է, ու ամեն մարդ գիտէ որ շատոնցմէ
չափաւոր գին մը որոշված է ոսկի ու արծաթ հին
ստանկերուն համար, ու արդիված է որ չառնին
չի տան աւելի գնով : Վախկին կարգադրութիւնը
կը պատկերէր նաեւ որ պակաս ոսկիները՝ կամ գոր-
ծիքով մը ծակած է կամ բոլորովին կտրած, որ
հասարակութեան ձեռքը կը գտնուէր, առու-
տուրի մէջ պիտի չանցնէր, ու առնող կամ տընող
ըլլալու չէր թէ ծածուկ է թէ յայտնի. այլ աս
բանին համար դրամ հոգաբարձուները պիտի
ժողէին ու արքայական փողերանոցը տանելով փո-
խել տային այն պակաս ստանկերը :

Բայց քանի մը ատենէ ի վեր խել մը չարագործ
մարդիք բաւական չի համարելով ոսկի ստանկերուն
բոլորովին կտրել, ժամտաւորի (քեղապի) մէջ
էս կը թափխեն քիչ մը ոսկի գողնալու, առանց
յայտնի ընելու իրենց չարութիւնը. անանկ որ ա-
ռուտուրի մէջ չի հասկըցել որ անոնց պակաս ըլլա-
լը : Հիշեալ անձինքը լրման ոսկի ստանկերը կը
ժողեն ասկէց անկէց, ու յայտնի է որ աս բանը
հետզհետէ անոնց գինը բարձրնալուն պատճառ
կըլլայ. անանկ որ աս օրվան օրս արքայական փո-
ղերանոցը կտրուած ստանկերէն քսանոցը քսանը
մէկ ու կէս դրամու չէ կանցնի. նաեւ 5, 6, 3, 1 ½

բոստ ագահներէն կամ տղաներէն ալ պակաս չեն :
Ոսկերիչ մը պատմեց ինծի թէ իր աշակերտութեան
ժամանակը տեղիք մը եկեր է իր քովը ու մէկ քանի կտոր
ածուխի մէջ զմէջնով մը փորելով ու քիչ մը փոշիացնալ
ոսկի գնելով վը մնա՞մ կը փակցունէ և ածուխին փո-
շիով կը սեցնէ, նաեւ հարկաւոր եղած խրատը կու-
տայ, և հետեւեալ օրը մէկ խղճարի քիմիայի փոփառօղ
մը հետը կը բերէ. քիչ մը պղնձ հալեցնելով ու առջի
օրվան ածուխները կրակ ընելով վրան կը դնէ ըստ սո-
վորութեան՝ ու ինչպէս յայտնի է այն փոշիացնալ ոսկին
կը թափի պղնձին մէջ ու երբ որ փորձաբարին վրայ կը
փորձեն մէկ աստիճան ոսկի կը գտնան. ծիծաղելին այս
է որ աս բանը երան ժամանակը քիչ մը բերնով կը մը-
մընայ տեղիքը, իրր թէ կաղթէ և անով պղնձը ոսկի
կընէ :

Ըսոր պէս ուրիշ մըն ալ լսած ենք թէ պղնձը հալած
ատենը փոշիացնալ ոսկին սեցուցած մէջը կը թափէ
թըրթր՝ և ըսելով. և այնպէս ընելով մէկ քանի հարիւր
դրամու չէ յափշտակին վարպետորդինը և աներեղթ
ըլլալով կերթան ուրիշ քաղաք նոր տղէտ և իմաստակ

ստանկերը ևս աւելի գնով կանցնին : Վախկին
հաստատ գիտենք որ քանի մը և բոստայինք ար-
գելված ստանկերը բանեցնելով, պատճառ եղած
են ստանկերուն գինը բարձրըցնելու. ինչպէս և
կեղծ ստակ կտրողներ ալ կան Վալարիա և Վէյ
օղլու տներու մէջ և ուրիշ տեղանք :

Ըրդ՝ բարեխոհ մարդիքները դիւրաւ կ'իմանան
որ այս բաները հակառակ են կառավարութեան
օրէնքներուն, ու շատ մարդու մեծամեծ վնասներ
կուտան, ու ամեն կերպ անկարգութիւններու ալ
պատճառ կըլլան :

Հարկաւոր է ուրեմն որ հին և նոր ստանկերուն
գինը որն որ առաջուց որոշված են, չի բարձրնա-
նաւ. ու ո՛վ որ համարձակելու ըլլայ այն ստակ-
ներէն առնել կամ տալ աւելի գնով՝ բռնուրի պի-
տի. և թէ բոլոր արդելված ստանկերը, ինչպէս
և քսանոց ոսկին և կամ ուրիշ ստակ որ ծանկած
կամ բոլորովին կտրուած է, փողերանոցի կողմանէ
դըրած հոգաբարձուները առնեն ու փոխեն զա-
նոնք :

Ըրքայական հրովարտանքներ տըրած են մայ-
րաքաղաքիս (Սմանեան տէրութեան ուրիշ նա-
հանգները գտնուող բոլոր կառավարիչներուն, որ
անանկ ստակ առնողը և տըրողը՝ ով կըլլայ նէ ըլ-
լայ, բռնեն բանտը դնեն, նմանապէս կեղծ ստակ
շինողներուն տեղը իմացելուն պէս, երթան վեր-
ցունեն այն չարագործները որ իրենց արժանաւոր
պատիժը ընդունին :

Ըս շրջաբերական գիրը հրամանացող խրկը-
ցաւ որ դուք ալ տեղեկ ըլլաք աս կարգադրու-
թիւններուն, նաեւ աղաչելու պէ՛հ, որ հաճիք ձեր
կողմանէ ևս սաստիկ հրամաններ խրկելու հարկա-
ւոր եղած տեղանքը աս բանիս համար :

ԶՄԻՌՆԻՆ

12 Սեպտեմբեր :

Ընջի տարվան մէջը մեր ստորագրողներուն հա-
սարակապէս ցըցուցած ուսումնասիրութեանը ու
Ըրշալոյս Ըրարատեանին յառաջագիմութեանը ու
հաստատութեանը համար ունեցած բարեհալք է

մը գտնաւոր : Ընժ գիտէր ինչ պատճառով այսպէս
մարդիքներուն աղքատութիւնը չի վիայեր իրենց ստու-
թեանը. վրան զի թէ որ ոսկի շինել չի տեսնէ նէ ի՞նչ պէտք
է ուրիշի սորվեցնել և իրենք խղճութեան մէջ տարիլ.
Թո՛ղ իրենք հարստանան իրենք վայելին այն արհեստին
պտուղը : Վիտեմ տակաւին ոմանք աս բանս կարգադրո-
ղներէն պիտի ըսեն. բոլորովին սուտ չէ քիմիան, բայց
վարպետը չի կըցնա՞ր գտնալ : Ըս կը խոստանամ անոնց
որ այն վարպետորդին գտնաւոր են և ամեն ժամանակ
պակաս չէ. բայց վարպետը գտնալը չունի. Թո՛ղ յոյ-
սերնին Մատուոյ տարով հնուու կենան այդ կարծիքնե-
րէն. աշխատին որ ոսկին ո՛չ թէ շինեն՝ այլ շահին և վայ-
ելին, ապա թէ ո՛չ ոսկիի նման ծանրանալով ծոյլ կը-
լան, գոյներնին կը դեղնի ու անդայ կը մնան. և վերջու-
պէս մէկ վաղեմորդի ձեռքը անցնելով ոսկին նման կը
հալեն, և տակաւին փոխ ըսեն թէ քիմիան սուտ չէ.
բայց ես կըսեմ որ Մատուոյ շինածը մարդ չի կընար շի-
նել :

ուանդուն, կը պարտաւորինք անշուշտ շնորհակալ
ըլլալ մտերմաբար. ու կը յուսանք թէ՛ հիմակ որ
երկրորդ տարին մուսնք ստորագրողներուն թիւը
ալ աւելի պիտի աւելնայ ամեն քաղաք ու հողով
չափ կը ցանկանք աս բանին, ոչ թէ մասնաւոր օգ-
տի համար, (որովհետեւ սկիզբէն ծանուցինք ու
հաստատեցինք թէ մեր նպատակը շահասիրութիւն
չէ) այլ զի՛ ստորագրողներուն շատութիւնը աղ-
գին ուսումնական յառաջագիմութեանը ու լուսաւո-
րութեանը միակ նշանն է :

Ուստի կը յորդորենք մտերմաբար խոհեմ ծնողք-
ներուն որպէս զի Ըրշալոյս Ըրարատեանը մտադիւ-
րութեամբ կարդան ու ետքը իրենց նորահասակ տը-
ղոցը ձեռքը տան. որով պզտիկութենէ միտքերնին
կը բացւի, ու կ'իմանան թէ ինչպէս երևելի մեծ
աղքերը միաբանութիւնով ու սիրով կառավարվե-
լով, ու առուտուրնին քաջասրտութեամբ աշխարհ-
քին մէկ ծարհն մէկալը տարածելով կը հարստա-
նան կը մեծնան. ինչպէս երկպառակութիւն ու
մէջնին ատելութիւն ունեցող ժողովուրդները օրէ
օր սղջաւորութեան ու դժբաղդութեան մէջ ինկե-
ր են ու կ'իյնան. վերջապէս միտքերնին տպաւորվի որ
աղքի մը ըստ ամեն յն մասին յառաջագիմութեանը,
լուսաւորութիւնը, հարստութիւնը ու երջանկու-
թիւնը, գիտութիւններուն, արհեստներուն ու կերպ
կերպ ուսմունքներուն միջոցով միայն կըլլայ : Ըն-
երկրայ կը յուսանք թէ՛ մեր աղքէին մէջը ուսումնա-
կանութիւնը տարածվելով, սէրը ու միաբանութիւ-
նը անշուշտ կը հաստատվի մէջերնին, ուսկից ան-
համար բարեբներ աւաջ գալով՝ մեր աղքէն ալ եր-
ջանիկ կըլլայ :

Պարտաւոր մեր անհուական զործակալ Մեդր-
տիչեան աղայ խաչիկէն և օտոնիս տաւնը ու՛ր օրվան
գիր մը առինք Վերկէնի Զննապարհով. որով չիշ-
եալ բարեհալք յարգի անձը իր գովելի աղքատեցու-
թիւնը ու ուսումնասիրութիւնը կը յայտնէ, յորդո-
րելով միգի աշխատիլ միշտ մեր աղքէին ըստ ամի-
նայն մասին յառաջագիմութեանը համար. ուստի
անհրաժեշտ պարտք կը համարենք միգի, ու հա-
ճութեամբ սրտի կը յայտնենք հասարակութեանը
յիշեալ աղնուակներն իր աղքէին վրայօք ունեցած
սէրը ու գովելի խնամքը այնքան հեւի քաղաքէ մը.
յուսալով որ մօտ եղած աղքատեցնելուն ետանդը
ալ աւելի շարժելու օրինակուր պատճառ մը կըլլայ :

Ըստ Երեմիայի Փռէկտիւթը Վեհեմէ կըլլած, որու
Պանտիէնա ծովապետը կը հրամայէ, անցած շա-
բաթ օր աս նաւահանգիստը հասաւ : Հիշեալ աս
նաւը աւաղի վրայ նստեր է անցած ամսու 16 թի :
Սայտայի և Ըրքայի մէջ տեղը, բայց անդրաւան
ու գաղղ խորան նաւերուն օգնութեամբ տպաւոր է
վտանգէ առանց վնաս մը կրելու :

ԵԳԻՊՏՈՍ

Ըրքայանդրի ու 25 օգոստոս : Վեհեմէտ Մի-
փաշան կը շարունակէ իր բնակութիւնը Մուհամ-
րէմ պէյի ամարանոցը, ու ինչպէս որ ըսած ենք,
Սախտ պէյին և Սամի պէյին դառնալուն կը ըս-
տանք որ Վայրոս երթայ :

Ընդգծայի նոր հիւպատոսը յաճախ այցելու-
թիւն կ'երթայ փաշային. կը հաստատուն թէ մենա-

վաճառութիւնները վերնաշինութեան և կիւղիւններէն խաղաղի Երկրի Կառավարութեան գործադրութեանը վրայով երկարորէն կը խօսին : Աս ալ կըսեն թէ յիշատակուող վաճառականները տառապանքներուն ազատութիւն մը տալ է այն երկիրներուն մէջ որոնք իր կառավարութեանը յանձնարած են, և թէ քննադատութեանը զանազան տեսակներէն զէպս բարի գիտատեսութեանը թիւեր գործով կատարելու համար :

Անգղիայի վաճառականները՝ որ Վիկտորիայի կըսեն, անոնք որոնք վաճառականներուն շնորհիւ վարանի պէս տեղ մը հաստատեցին, ուր տեղի կը ժողովուրդին ամեն օր որոշեալ ատենի մը մէջ, ու իրենց մասնաւոր գործերուն վրայով խօսակցելէն ետքը, կը խորհին նաեւ թէ ի՞նչ կերպով կրնան արդեօք ալ աւելի ծաղկեցնել Վեճ Բրիտանիայի առևտուրը աս երկրին մէջ : Կը փափաղենք որ առնց գովելի օրինակին հետեւելու ջանք ընեն ուրիշ ազգաց վաճառականները ևս, որոնք անշուշտ շատ մեծամեծ օգուտներ կը քաղեն անկէց :

Ռուսաց հիւպատոսը գեռ Կաշային այցելութիւն չի գնաց :

Ս. Ռոհան Եւաթ Եւաթ Եւաթ հիւպատոսը գրեթէ ամեն օր Նորին Բարձրութեանը հետ կը տեսնուի :

Բարձրագոյն Վրաց հրամանին համաձայն, Ս. Կ. հեմտ Վի փաշան Ս. Ե. քեթի տարեկան հարկաւոր եղած ցորենը խրկեց :

Նորին Բարձրութեան Ս. Կ. փաշայի տըւած պատասխանը Վեճ Բրիտանիայի Վեճ Բրիտանիայի վաճառականներուն գրած ստանկին :

Ստորագրեալ կը ծանուցանեմ Նորին Բարձրութեանը Վեճ Բրիտանիայի վաճառականներուն թէ Նորին Բարձրութիւնը մասնաւոր հաճութիւն մը ունեցաւ իրեն խրկեալ նամակին :

Նորին Բարձրութիւնը աղէկ կիմանայ որ տեղւոյ Վեճ Բրիտանիայի բնակիչները ուրախ կըլլան աս գաւառին մէջ Բրիտանիայի դրօշակը վերստին հաստատուելուն՝ ու իրենց հիւպատոսին դառնալուն համար, որովհետեւ խաղաղութիւնը ճշմարիտ աղբիւր մըն է ամեն բարիքներուն :

Անկէջ առաջ որքան որ հարկաւոր եղած պաշտպանութիւնը եղաւ՝ նոյնչափ ալ վստահութիւն ցըցուցին անգղիացի վաճառականները, որոնց բարեկալիք ընթացքը մեծ օգուտ ըրաւ կառավարութեան արթնութեանը . աս ընթացքը այսուհետեւ ալ աւելի պիտի օգնէ օտար ազգաց և բնիկ ժողովուրդին մէջ եղած բարեկամութիւնը հաստատ պահելուն :

Այլ իրաւաբան Նորին Բարձրութիւնը ընդունելով յիշեալ նամակին յայտնեալ շնորհակալութիւնէն, որ և բարեկամութիւնները, չի կրնար բնաւ փոխել Վեճ Բրիտանիայի վաճառականներուն վրայ ունեցած բարի գիտատեսութիւնը :

Նորին Բարձրութեան հրամանը կատարելով ըստ ստորագրեալ երջանիկ կը համարեմ զի որ աս առիթով կարող եղայ բացայայտել իմ համարմունքս որ ունիմ Վեճ Բրիտանիայի վրայ :

Ստորագրեալ, Պոլսոյ Կառավարութիւն :

Վեճ Բրիտանիայի Վառավարութեանը կողմէն, Նեճ Բրիտանիայի հիւպատոս Նորին Բարձրութեան Ս. Կ. փաշային :

Բարձրագոյն Վեճ Բրիտանիայի :

Սեճ Բրիտանիայի Վառավարութեանը կողմէն, Նեճ Բրիտանիայի հիւպատոս Նորին Բարձրութեան Ս. Կ. փաշային, որ Վեճ Բրիտանիայի իշխանութեանը տակը եղած երկրին մէջ գտնուող անգղիացի ժողովուրդը պաշտպանեմ, և անոնց օգտին համար հոգ տանեմ :

Ուրախ եմ վստահութեամբ որ ամեն պարագայի մէջ Վեճ Բարձրութիւնը պատրաստ պիտի ըլլայ մտիկ ընել անոնց իրաւացի գանդառները՝ արդարութիւն ընելու համար :

Չեճ Բարձրութիւնը գիտցած ըլլայ թէ որքան որ կը ցոյցնայ Սեճ Բրիտանիայի կառավարութիւնը, նոյնչափ ալ օգուտ կը համարի իրեն երբոր Նեճ Բրիտանիայի հաճախող և ծաղկած կը տեսնայ . վասն զի վաճառականութեան վեճ Բրիտանիայի գործերը՝ որոնք շատ ժամանակէ ի վեր ի՞նչո՞ք կը զբաղեն Վեճ Բրիտանիայի և Նեճ Բրիտանիայի մէջ, անկեղծ և իրաւացի հիմնեցող վրայ հաստատուած կը շարունակին, և ամենին տհաճութիւն պատճառող արգելք մը եղած չէ . այլ երկու կողմէն ալ պարագայով է իր վաճառականութիւնը շարունակելու, տեղութեան օրէնքով և ան պայմաններով որ եղած է Բարձրագոյն Վրացի և Վեճ Բրիտանիայի կառավարութեանը մէջ :

Ստորագրեալ, Պոլսոյ Կառավարութիւն :

Ս. Կ. Ս. Կ. փաշային պատասխանը :

Տեճ :

Սեճ փութով կը ջանամ պաշտպանութիւն ընել Նեճ Բրիտանիայի մէջ բնակող Վեճ Բրիտանիայի և անոնց օգտին . նմանաբար բոլոր աս շաւառին մէջ ծառայողութիւն ընողներուն ապահովութեանը համար հոգ կը տանեմ :

Իմ ունեցած ջանքիս նպատակը պիտի ըլլայ այն բարեկամութիւնը՝ որ կը շարունակուի Սեճ Բրիտանիայի և Ս. Կ. փաշայի մէջ :

Առևտուրի ազատութեան օգտին համար հոգ կը տանեմ նոր եղած դաշնագրութեանցը համեմատ, որոնցմէ առաջ եկած բարեկարգութիւնները լաւ կը հաստատեն բազմութիւ պարագաները : Եւրոպայի կիս խիստ կարեւոր բերմունքները միայն ստիպելին զիս մեծաւաճառութիւնը տակաւին հաստատ պահել, և աս բոնին ձեռք դարձնելու հարկաւորութիւն ունենալու պիտի իմացունեմ ձեզի . բայց հիմայ ժամանակը չէ որ մանրամասնաբար պատմեմ աս նիւթին վրայով : Վաւայժմ բաւական կը համարեմ ծանուցանել, որ մէկ դատու մը շատ ժամանակ ինչ կանոնով որ կառավարեալ է, զժողով է շուտով փոխել այն կանոնը առանց վնաս տալու ան գաւառին . և կը յուսամ որ դուք ևս կը հաճիք իմ ունեցած գիտատեսութեան . ասանկ պարագաներուն մէջ բաւական խոհեմութիւն բանեցնել պէտք է, որպէս զի փոփոխութիւնը առանց վնասու և շահաւոր կերպով մը ըլլայ :

Այժմ իմ միակ փափաքս և միակ ջանքս Նեճ Բրիտանիայի կառավարութեան բարեկարգութիւնը

հոգ տանելն է . և բոլորովին հաւատարիմ որ քիչ ատենէն ետքը իմ ունեցած բարեկարգ խնամքիս պըտուող հաճելի պիտի ըլլայ ամենուն :

ԳԼԳՂԻՆ

Փարիզ, 18 օգոստոս : Վաղի իտի բանի մը քաղաքներուն մէջ վերստին ազգայնական ծագեցան, բնակիչները գրովեղան համար . մանաւանդ Պոլսո և Վիլ : Աս ետքի քաղաքին մէջ սկսած էր չափեղուս անկարգութիւններ ըլլալ, բայց կառավարիչը բոլոր ազգային պահպանները մէկ տեղ ժողովով դադարեցուց աշուկը, ու խաղաղութիւնը վերստին հաստատուեցաւ :

Հիմակու հիմայ գրեթէ ամեն տեղի բնակիչները կը գրեն, որ անոնց ստոյգ թիւը խնայելի . թէպէտ և շատ տեղ ալ աս բանիս գէժ կեցողներ կան, այլ շատ չի քըշեր կը դադրի աս բանին համար եղած վեճը, որն որ քանի մը օրէ ի վեր հաստատութեան հետաքրքրութեանը շարժող առիթ մը եղաւ :

Վեճ Բրիտանիայի առիթը Վիլիէի մեր քաղաքներէն, և մանաւանդ Սեճ Բրիտանիայի : Վեճ Բրիտանիայի և շատ տեղ ալ աս բանիս գէժ կեցողներ կան, այլ շատ չի քըշեր կը դադրի աս բանին համար եղած վեճը, որն որ քանի մը օրէ ի վեր հաստատութեան հետաքրքրութեանը շարժող առիթ մը եղաւ : Վեճ Բրիտանիայի առիթը Վիլիէի մեր քաղաքներէն, և մանաւանդ Սեճ Բրիտանիայի : Վեճ Բրիտանիայի և շատ տեղ ալ աս բանիս գէժ կեցողներ կան, այլ շատ չի քըշեր կը դադրի աս բանին համար եղած վեճը, որն որ քանի մը օրէ ի վեր հաստատութեան հետաքրքրութեանը շարժող առիթ մը եղաւ :

Այլ իրաւաբան մեր թշնամիին կործանումը մօտ է . ու վերոյիշեալ կերպով աւելի կը խորտակենք անոր զօրութիւնը քան թէ պատերազմով : Վստու ամենայնիւ գիտեալ պէտք է որ թշնամիին իշխանութիւնը շատ խորունկ արմատ ունի աս կողմերը, բայց ի՞նչ Կոստանդինապոլսոյ հաճախէ . անանկ որ մինչև Վաւայժմ տեղափոխուի մեր ձեռքը չէնայ՝ անհարկ է որ անոր զօրութիւնը բոլորովին խորտակի :

Շատ դժուարութեամբ վիճակագրական հաշիւներէն յայտնի կըլլայ որ, Նեճ Բրիտանիայի տարւոյս առջի վեց ամիսներուն մէջը ծնած են աս մայրաքաղաքը՝ 10,500 օրինուոր դաւակ, 4,735 անհարկաւոր դաւակ . 150 սպաննած մարդիք գտնուել են զանազան տեղանք քաղաքիս մէջ . 4,400 ամուսնութիւն եղեր է, ու 12,600 հոգի մեռեր են թէ այր և թէ կին :

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԼԳՂԻՆ

Ի վերջոյ, 15 օգոստոս :

Բամպակ : Թուլ է հասարակօրէն թէպէտեւ զինները չիջան, բայց ապրանք ունեցողները դժուարութեամբ կը ցան վաճառելու քիչ մը բան : Պրէզիդէնտ բամպակը ամենին չուզով, ու Նեճ Բրիտանիայի

տոսինը անշարժութեան մէջ է միշտ : Սուրբութի ապրանքը ընդ հակառակն շատ կուզվի ու գիններն ալ քիչ մը բարձրացան մանաւանդ հասարակ տե սակներունը : Եւ շաբաթ ընդ ամենը՝ 23:640 պալ- եա բամպակ ծախվեցաւ : ու 28:921 պալեա քաղա- քիս մէջը մտաւ :

ԼՈՒՏՈՒՄ

22 () ԳՐԱՄԱՐԱՆ :

Խաչակէ : Սէյլանի միջակ ապրանքը 75 շէլինէն պակաս չեն խտար : Իսկ ուրիշ տեսակները այսինքն Սէն Տօմինկոյնը 40-40 1/2 շէլին գլխավորապէս է : Հավանայի : Բիւլարայի ու Լակայայի լաւ խաչակէ- ները միշտ կուզվին : Բայց խիստ քիչ ապրանք կայ :

Բրինձ : Պէնկալայի ապրանքը թուլ է ու գնոյ առնող քիչ կայ : մասնաւոր պայմանադրութիւնով ճերմակ ապրանք ծախվեցաւ 10 1/2-11 շէլին : Լաւը՝ 11 1/2-13 : հընտրութեան թուլ : հասարակ կարծիքին նայելով այս գինները պիտի իջնան : Թէ որ գեղե- ցիկ եղանակը դիմանայ :

Լեղակ (չիլիտ) : Սէյլանի մէջ 23 ին 10:030 սունտով ապրանք ածուղը ծախվելու համար ծանուցում եղաւ : ու այս պատճառի հիմով ու հիմով գործառնութիւններ չեն ըլլար : որովհետեւ ամէն մարդ ան առնին կը սպասէ :

ԳԼԳԼԻՆ

Հալը , 24 () ԳՐԱՄԱՐԱՆ :

Բամպակ : Բիւլարայի ու Լակայայի մէջ մը թուլ կիրակար : Բայց և այնպէս գրեթէ օրը 1000 պալ- եա բամպակ ծախվեցաւ : Եւ շաբաթ մէջ բաւական գնոյ առնող զանազան ու գործառնութիւնները շատցան : Երկու օրվան մէջը 4000 պալեա ծախվե- ցան : որոնց մէջը 1081 պալեա Բիւլարայի ապրանք կար : որուն գինը թէպէտ և գաղտնի պահեցին : Բայց ըստ հասարակ կարծիքի 81-82 Ֆուանք է : Եւ որ վրայ շատ բամպակ ծախու հանեցին : ուստի գոր- ծառնութիւնները կրկին սկսան քիչ մը թուլնալ թէպէտ և գիններուն փոփոխութիւն մը չեղաւ : Բայց ճշմարիտ է որ մէկ օրէնք մէկսլը՝ մէկ Ֆուանք աւե- լի կամ պակաս միշտ կընայ փոփոխութիւն ըլլալ : նոյն տեսակ բամպակին համար :

Եւ շաբաթ քաղաքիս մէջը միայն 3892 պալեա մտաւ ընդ ամենը : ու 8019 պալեա ծախվեցաւ :

ՍՐՈՒՄ

30 () ԳՐԱՄԱՐԱՆ :

Բամպակ : Խիստ քիչ առուտութիւն եղաւ այս շաբաթ : միայն 300 պալեա Բիւլարայի ապրանք ծախվեցաւ քանի մը անգամի : առանց փոփոխութիւն ըլլալու գիններուն : 148 պալեա Բիւլարայի 80 Ֆուանքի յի- սուն քիւլուրամը հարուրին 8-9 վար իջեցունելով : Բիւլարայի ամենին չի ծախվեցաւ :

Սիւտաք : Պրուսայի մեծ խալալ մետաքները օրոնք շատոնցմէ թուլութեան մէջ էին : այս անգամ շատ ուզվեցան ու բաւական գործառնութիւններ

ալ եղան : Եւ սուտայու լուրերուն պատճառով : Եւ մանապէս Պարսկաստանի ու Ենթիւնուպոլիսի մետաքներէն ալ շատ ծախք եղան : Պրուսայի եր- կան խալալան՝ 16 1/2 Ֆուանք է կէս քիւլուրամը : Սէյլանուր Լ . Խ . 18-19 Ֆուանք : Պարսկաստա- նինը՝ 13-15 : ու Ենթիւնուպոլիսինը՝ 15 1/2 -16 1/2 ըստ տեսակին :

Բուրգ : Բիւլարայի ու Ենթիւնուպոլիսի առած լուրերինս այնքան լաւ չեն որ մեծ շարժումներ մը պատճառեն այս ապրանքին : Բայց և այնպէս հի- մակվան գինները հաստատ են ու ըստ հասարակ կար- ծեաց բաւական առնին պիտի դիմանան :

Գործառնութիւններուն վերաբերեալ ձեթ : Բաւա- կան գործառնութիւնները եղան շաբթուս առջի օրե- իր : որովհետեւ սապոնի գործառնութիւնները հարկա- ւորութիւն ունէին այս հեղանիութիւն : Եւ առաւ մէջը եղած ձեթը 148 1/2 - 149 1/2 Ֆուանքի ծախվեցաւ Եթ- թօլիթիւն : աւազանի մէջ եղածը՝ 148 1/2 - 148 1/2 : Բայց երկու օրէ որ գործառնութիւնները թուլցան քիչ մը :

Սապոն : Գինները հաստատ են : Թէպէտ և շատ առուտութիւն չեղաւ այս շաբաթ : միայն 600 սունտով գեղնադոյն ապրանք ծախվեցաւ քաղաքին մէջը՝ 49-50 1/2 Ֆուանք յիսուն քիւլուրամը : Բանի մը փոք- րիկ մաս ճերմակ սապոն ալ ծախվեցաւ 57 1/2 - 58 1/2 քաղաքին մէջը : 47 1/2 - 47 1/2 համարանոցին մէջը :

Յորեն : Համարանոցի մէջը քիչ գործառնութի- լիւններ եղան : միայն 3200 Եթթօլիթիւն () տեսայի կակուղ ապրանքը՝ 25 Ֆուանք ծախվեցաւ : ու 1000 Եթթօլիթիւն Սարիանուքօլի կարծրը՝ 27 Ֆուանք 160 լիթրան : հարուրին 2 վար իջեցունելով : Եւ պ- րանքը չի հասած ալ քանի մը մաս Բիւլարայի ցորեն վաճառվեցաւ 24-26 Ֆուանք : տեսակին ու պայմա- նադրութեանցը համեմատ : Բաղաքին մէջը միայն հարկաւոր եղածին չափ ցորեն ծախվեցաւ :

Խաչակէ : Խիստ շատ առուտութիւն եղաւ այս շաբաթ համարանոցին մէջը : որովհետեւ բաւական գնոյ առնող կային : 1500 տոպրակ Հավանայի խաչակէ ծախվեցաւ 67 1/2 Ֆուանք յիսուն քիւլուրամը : 470 տոպրակ ևս նոյն գինով : 200 տոպրակ Բիւլարայի 49 Ֆուանք : 35 վաւիլ Բիւլարայի 57 Ֆուանք : ու 25 վաւիլ Սան-Լաւի 75 Ֆուանք :

ՕՐԻՆԻՆԵՐ

12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ :

Բաղաքիս առուտութիւն վրայօք նոր բան չունինք գը- րելու : որովհետեւ գրեթէ մի և նոյն վիճակի մէջ կը գը- րելին :

Փալամուտ : Եւ շաբաթ քաղաքիս մէջ չի կայ : նոր հօւնձին փալամուտը տակաւին չեկաւ : երեւոյնքը լաւ գիններով պիտի ծախվի :

Սուսամ : Եւ որ հոնձը խիստ շատ է : անցած տարվա- նին երկու չափէն աւելի է կըսեն : տակաւին նոր ապրանք չեկաւ : Եւ հաստատեն թէ 4000 քիլէ սուսամ մասնաւոր պայմանագրութեամբ ծախվի է 42 զուռու շէլին :

Յորեն : Եւ որպէս լուրերը կը հաստատեն թէ՛ այս տարվան հոնձը այնքան քիչ չէ : ինչպէս որ առջի բե- րանը կը վախճային : անոր համար գիններն ալ թուլ են հոն սեղը : Բայց այս կողմերը տակաւին յոյս ունին : որ Եւրոպա շատ ապրանք պիտի խրկուի : ուստի ամէն մարդ ապրանքը կը պահէ : ու այս պատճառի խիստ քիչ ապրանք կուգայ գործառնութիւն ու գիններն ալ բարձր են :

Ուշախի ցորենը՝ 37 1/2 - 38 զուռու է քիլէն : Սանի- սայունը՝ 35 - 37 ըստ տեսակին : Բիւլարայի ցորենը ևս՝ 35 - 37 : ապրանքին լաւութեանը նայելով :

Չամիչ : Բիւլարայի սեղ՝ մինչև 26 զուռու խանթարը ծախվեցաւ : կարմիրը տեղեւոյ՝ 47 զուռու : Եւ շաբաթ ու Բիւլարային թէպէտ 52 - 53 զուռու գին կտրեցին : Բայց խիստ թուլ է ու առնող չի կայ : ուստի կը յու- սացվի որ իջնան գինները :

Բուլ : () րէ օր իջնալու վրայ է ու գործառնութիւն բե- րոյնները անշուշտ պէտք է որ վիճաւ ընեն : Եւ օրվան ծախքը՝ 85 - 45 զուռու եղաւ խանթարը :

Եթթօլիթիւն : Բիւլարայի կայ : չի բանվածը՝ 850 - 875 զուռու խանթարը դիւրավաճառ է : բանված լաւ ապրանքը՝ 900 զուռու :

Եթթօլիթիւն : Եւ շաբաթ քաղաքիս մէջ չի կայ : 70 զուռու ծախվեցաւ չէքին : Պարբերաբար տոնավաճառը գացողները ետ դար- ցան կիրակի ու երկուշաբթի օրը : որոնցմէ իմացանք թէ , բաւական առուտութիւն եղր է : Բայց ցած գիններով : Եւ խանթար թուլ են եղր ու խիստ քիչ ապրանք ծախվի է : միայն ֆէսերը շատ աղէկ գիններով ծախվի են :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Բաւականօրեայ զուռու թիւնը (Յոնաստանէն ու Յոնիական կղզիներէն) առաքելական Եւրոպայի ընկերու- թեանը շոգեծաւերով Բիւլարայի եկած ապրանքներուն համար 14 , ու ճամբորդներուն համար 7 օր ըլլայ պիտի ստիչ ետքը :

Յիշեալ եօթ օրը պիտի հաճուի , շոգեծաւեր Բիւլար- ֆուէն եկածին պէս : ուստի ճամբորդին հինգ օրը հաշիւ չի դնելով միայն երկու օր պիտի սպասէ ճամբորդը Բիւլարայի հասնելէն ետքը : ու ան երկու օրն ալ ո՛վ որ կուզէ կընայ շոգեծաւեր մէջը անցունել :

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԼՆ . Եւ () ԳՐԱՄԱՐԱՆ շաբաթ անգամ մը կը տրուի :

Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ 120 զուռու է : կանխիկ : ով որ ուզէ կընայ ստորագրվի :

Իզմիր՝ օրագրութեան տպարանը :

Պօլիս՝ Սէյլանի խանթար Բիւլարայի Խաւիթի աղային գրատունը :

Պուրսա՝ Բաղաքիս մէջ Սալթիկա ու Բիւլարայի աղայ- ից մաղաղան :

Եթթօլիթիւն Եւ շաբաթ քաղաքիս մէջ չի կայ :

Յորակէ (Եւրոպա) մեծապատիւ Սուրատ Եւրայի գրատունը :

Բիւլարայի Եւրոպայի Բիւլարայի աղային գրատունը :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :

Եւրոպայի Եւրոպայի Եւրոպայի աղային մաղաղան :